

A fenntartható és körforgásos textiliparra vonatkozó európai uniós stratégia

Máthé Csabáné dr.

Kulcsszavak/Keywords: Fenntarthatóság, Körforgásos gazdaság, Textilipar
Sustainability, Circular economy, Textile industry

2022. március 30-án jelent meg az Európai Bizottság közleménye „A fenntartható és körforgásos textiliparra vonatkozó uniós stratégia” címmel. A stratégia megalkotásának alapja az EU 2020-ban elfogadott Green Deal (Zöld megoldás), amely célul tűzi ki, hogy az EU 2050-re klímasegélyes legyen. A fenntartható körforgásos gazdaságra épülő európai életforma megteremtésére irányuló lépéseket a New European Bauhaus keretében határozzák meg. Ez a kezdeményezés köti össze a Green Deal megállapodást a polgárok életformájával. Ennek keretében készült el az ágazatunkra vonatkozó stratégia. A témában 2021 májusa és szeptembere között nyilvános konzultációra került sor. Az online konzultáció során 544 válasz érkezett. Legtöbbször, 118-an Németországból szoltak hozzá, de legalább 20 hozzászólás érkezett Belgiumból (75), Olaszországból (61), Franciaországból (38), Hollandiából, Portugáliából, Spanyolországból és az Egyesült Királyságból. Összesen 44 országból érkezett hozzászólás, ebből 23 volt EU tagállam. Népességarányosan a legtöbb válasz Ausztriából, Belgiumból, Észtországból és Portugáliából érkezett.

Helyzetelemzés

A stratégia a helyzetelemzéssel indul. A világ textiltermelése 2000 és 2015 között csaknem megkétszereződött. A fogyasztás a ruházati cikkek és lábbelik tekintetében 2030-ra várhatóan a jelenlegi 62 millió tonnáról 2030-ra 102 millió tonnára fog nőni. Az Európai Unióban a (nagyreszt importból származó) textiltermékek felhasználása a globális életciklus szempontjából a környezetre és az éghajlatváltozásra jelenleg átlagosan a negyedik az élelmiszer, az épületek és a közlekedés után (1. ábra). A víz- és földhasználat tekintetében a harmadik legnagyobb negatív hatást gyakorolja. Az EU-ban évente mintegy 5,8 millió tonna – azaz kb. 11 kg/fő – textilanyagot dobnak ki.

1. ábra

Vízió és jövőkép 2030-ra – a stratégia célja

• Az Unió piacán forgalomba hozott textiltermékek 2030-ra hosszú élettartamúak, javíthatók és újra

feldolgozhatók lesznek, nagyreszt újrahasznosított és megújuló alapanyagú szálakból készülnek. Nem tartalmaznak veszélyes anyagokat, és előállításuk során tiszteltetben tartják a szociális jogokat és a környezet megóvását.

- A túlfogyasztást visszaszorítják, kivezetik a „fast fashion” stratégiákat, ugyanakkor széles körben elérhetőek lesznek a gazdaságilag jövedelmező, újra felhasználást és javítást célzó szolgáltatások, amelyekkel növelhető a ruházati termékek élettartama.

- A versenyképes, rugalmas és innovatív textiliparban a gyártók a teljes értéklánc mentén felelősséget vállalnak a termékeikért akkor is, amikor azok már hulladékká válnak, és mindent megtesznek azért, hogy termékeik a használat után ne károsítsák a környezetet.

- Megvalósul a körforgásos textilipari ökoszisztéma, megfelelő kapacitás áll rendelkezésre az újrahasznosításhoz, miközben a textiliák elégetése és hulladéklerakóba helyezése a minimálisra csökken.

Kulcsfontosságú intézkedések a fenntartható és körforgásos textilipar érdekében

Már ma is trend a *környezettudatos tervezés*, az „ökodizájn”, de még nem általános. Ezért a stratégia előirányozza ennek kötelezővé tételét a közeljövőben. A környezettudatos tervezés magában foglalja a termék környezetre gyakorolt hatásának elemzését a teljes életciklus folyamán, és azt, hogy a tervezés során törekedni kell a káros hatások megelőzésére és az élettartam hosszabbítására. Ennek érdekében, például tartós kellékeket kell tervezni, olyan anyagokat kell választani, amelyeknél a szín- és a mérettartósság megfelel a tartós használat követelményének. Az anyagösszetétel megválasztásánál figyelembe kell venni az újrahasznosítás szempontjait, különös tekintettel a szálanyagok keverésére.

Valószínűleg a legfájdalmasabb, és legnehezebben megvalósítható feladat a *túlfogyasztás megszüntetése*, azaz a termelés mennyiségi csökkentése, hiszen ma még legtöbbször a növekedés áll a vállalati stratégiák középpontjában. A túlfogyasztás elkerülésének legfontosabb eszköze a fogyasztói viselkedés megváltoztatása, a hosszabb ideig használható, jó minőségű termékek felé fordítása. A márkáknak le kell mondaniuk a „fast fashion” stratégiájáról. Általánossá és elfogadottá kell tenni a már csírájában létező olyan új üzleti modelleket a divat világában is, amelyek biztosítják a termékek jobb kihasználását. Ilyen a termékvásárlás helyett a szolgáltatás (kölcsonzés) igénybevétele, vagy az, hogy a gyártók javító szolgáltatást vállalnak saját termékeikre. Egyre több márka vezeti be, hogy visszavásárolja használt termékeit és újra eladja azokat (re-sale, re-use). A fogyasztók meggyőzésének fontos eszköze, hogy megbízható információkat kapjanak a termékek környezetbarát jellegére vonatkozóan. A túltermelés megakadályozás érdekében rövid

időn belül meg fogják tiltani a visszaküldött, vagy más miatt fel nem használt termékek megsemmisítését.

Eddig is sokat tettek a textil- és a ruhaipari vállalatok a *technológiák környezetbarátabbá tétele* érdekében: az utóbbi évtizedekben folyamatosan kiszorultak a veszélyes anyagok, csökkent az energia- és a vízfelhasználás, és jelentős eredmények születtek a fosszilis nyersanyagok helyettesítésére megújuló természetes nyersanyagokkal. Ezeket az erőfeszítéseket a jövőben az EU illetékes szervei segíteni és ellenőrizni fogják, mégpedig az eddigieknél nagyobb hangsúllyal. Kiemelt figyelmet szentel a stratégia a mikroműanyag-hulladékok által okozott szennyezés visszaszorítására.

A stratégia fontos kérdése a *körforgásos textiltgazdaság* megvalósítása, amelytől nemcsak a szeméthyegyek eltűnését, hanem jelentős nyersanyag-megtakarítást is várnak. Ennek megvalósítása érdekében az EU-ban néhány éven belül kiterjesztik a gyártói felelősséget az általuk gyártott termékek tekintetében a használat utáni időre is. Vagyis a gyártóknak felelősségük lesz a hulladékká vált textiltermékek begyűjtésében és újrahasznosításában. Ismeretes, hogy a használt, és ezért hulladékká váló textiltermékek begyűjtése lényegesen elmarad a műanyagok, a papír és az üveghulladékok szelektív gyűjtése mögött. Az EU már korábban meghozta azt a rendeletét, hogy 2025. január 1-től kötelező lesz a textilhulladékok elkülönített gyűjtése és előkészítése az újra hasznosításra. A stratégia előírja az újra hasznosítás kedvezményezését az adózásban.

A megvalósítás kérdései

A fenti intézkedések megvalósításának *időbeli menetét* a stratégia mellékletében részletesen bemutatják. Ezek közül a legfontosabbak megvalósítását már 2022-ben elindítják. A gyártási felelősség kiterjesztését és a hulladékokkal kapcsolatos rendelkezések bevezetését – beleértve a termékdíjak kialakítását is – a 2025. január 1-ig tervezik. Ekkorra az EU-ban – éppen az Euratex javaslatára – ún. újrahasznosító központokat (hub) létesítenek, ahol nagy mennyiségben tudják megvalósítani a reciklálási technológiákat. A tervezés tekintetében a legfontosabb feladat az ökodizájn, az ökocímkék és a „zöld” közbeszerzés kritériumainak konkrét meghatározása. Ennek határideje 2024, de a fenntarthatóságra vonatkozó állítások megbízhatóságának biztosításával már 2022-től kezdődően foglalkozni fognak. Ugyancsak azonnal megindul a mikroműanyag-hulladékok kibocsátásának ellenőrzésére és csökkentésére irányuló munka.

A stratégia foglalkozik a *megvalósítást segítő intézkedésekkel* és eszközökkel is. A megvalósítás érdekében mozgósítják az EB szolgálatait, amelyek segíthetnek az egyes témákban. Elindítottak egy új platformot #Re-FashionNow néven, amely a divat újraformálását tűzi ki célul a körforgásos gazdaság érdekében. Az Európai Bizottság szervezi az interdiszciplináris ágazatközi partnersegeket. Ezek között a Made-in Europe, a Process Planet

és a Circular Bio-based Europe elnevezésű projektek érdekesekek a textilipar szempontjából. A körforgásos gazdaság, nevezetesen a hulladékok válogatása, újrahasznosítása érdekében kétféle partnerség segítheti a megvalósítást: a munkaigényes, sőt esetenként kézműves hasznosítást a szociális szférával való együttműködés segítheti, a nagy volumenben gazdaságos reciklálási technológiáknál pedig a tőkeerős vegyipari vagy gépipari vállalatok lehetnek partnerek. A stratégia megvalósítása érdekében döntő jelentőségű lesz a szükséges fejlesztések és beruházások kiemelt támogatása a különböző uniós programok keretében.

A stratégia megjelenése után azonnal reagált az Euratex, mint az európai textil- és ruhaipar szövetsége, amely a konzultáció során is részletesen kifejtette álláspontját. Kezdeként az Euratex leszögezte, hogy a stratégia rossz megvalósítása összeroppanthatja az EU textiliparát. Különösen a *kis- és közepes méretű vállalatok érdekeire* hívta fel a figyelmet. Óvott attól, hogy a fenntarthatósági követelmények teljesítése, és főleg annak tanúsítási eljárása, túl nagy terhet jelentsen ezeknek a vállalatoknak a számára, és ebben támogatás nélkül maradjanak. Fontosnak tartja az Euratex a fellépő költség-növekedés megosztását az összes érdekelt fél bevonásával, és azt, hogy a fenntarthatóság növelésével járjon együtt a hatékonyság növelése, mégpedig a digitalizálás segítségével. Ezt egy digitális alap felállításával kellene segíteni, amely a kis- és közepes méretű vállalatok számára lenne hozzáférhető.

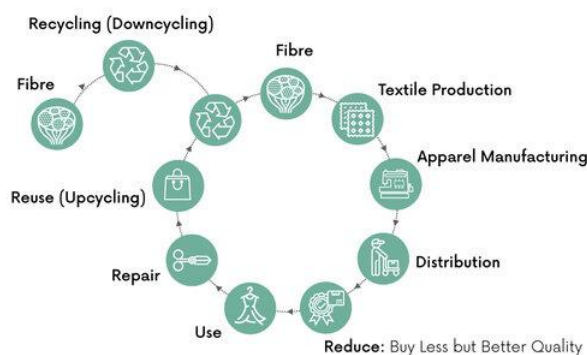
Mint mindig, most is felhívja a figyelmet arra, hogy az EU szereplőkön kívül a fenntarthatósági követelmények a globális ellátási láncok nem európai uniós szereplőire is vonatkoznak.

Bár a stratégia a jövőre vonatkozik, a *fenntarthatóságra való törekvés* régóta része textiltgazdaságnak is. Számos jó gyakorlat ismeretes a világon, amelyek egyre terjednek. Franciaország és Svédország már a stratégia megjelenése előtt kiterjesztette a gyártói felelősséget a használat utánra. Az Egyesült Királyságban már megalkották az ún. Green Claims Code-ot, amely megadja a fenntarthatóságra vonatkozó állítások kritériumait, és ezzel egyrészt kikényszeríti a hamis állítások visszavonását, másrészt segít abban, hogy a fogyasztók megbízható információkhoz jussanak.

Számos ismert márka vezetett be egyet vagy többet a fenntarthatóság jegyében kialakított üzleti modellek közül. Az Adidas ilyen programja például a „Chose to give it back”. A Harrods és a Burberry a „My Wardrobe HQ” online platformon keresztül valósítja meg visszavásárlási és kölcsönzési programját. A Hanro fehérneműgyár vállalja és megszervezte a saját termékein keletkező kis hibák javítását, az Allude cég „kasmírklinikát” üzemeltet kötött termékeinek javítására, hogy értékes, kasmírgyapjú alapanyagú termékeik élettartamát növelje.

Nagyon jelentős K+F eredmények születtek a megújuló nyersanyagok területén. Szinte minden szintetikus szálfajtára vannak technológiák, amelyekkel az adott, vagy hasonló összetételű szál megújuló természetes

Circular Economy Business Model

2. ábra. A körforgásos gazdaság modellje a textiliparban

nyersanyagból kiindulva gyártható. Legfontosabb a PLA szál, amely 100%-ban megújuló és biológiailag lebomló. Tulajdonságai alapján nagyon sok helyen helyettesítheti a poliészterszálat, bár egyelőre főleg a műanyag csomagolótermékekben használják.

A körkörös gazdaság elemei is már évek óta ismertek, de nagyobb, üzemi mértékben történő megvalósításukra az utóbbi években indulnak a nagy beruházások. Svédországban 60 ezer tonna Circulose szál készül

pamut alapanyagú használt ruházati termékekből, Franciaországban az Eastman cég indította el egy 100 ezer tonna kapacitású üzemét poliészter tartalmú hulladékokból monomer előállítására. A PET-palackokból történő reciklálás millió tonnás nagyságrendű, ugyanis a kevésbé szennyezett vizespalackokból nagyon tiszta poliészter granulátumot tudnak a viszonylag egyszerű újraolvasztással gyártani, amely textilszál előállítására is alkalmas.